

Radicalisation Awareness Network

VVT

*Working group voice of
victims of terrorism*

Priručnik: Glas žrtava terorizma

Kolofon

Ovaj priručnik je kompilacija iskustava razmijenjenih tokom sastanaka RAN VVT od 2012. do 2015. godine. Sve žrtve, organizacije žrtava, praktičari i stručnjaci koji su prisustvovali sastancima dali su svoj doprinos ovom priručniku.

Autori

Guillaume Denoix de Saint Marc, vođa radne grupe RAN VVT

Luca Guglielminetti, vođa radne grupe RAN VVT

Josée Netten, Fondacija Impact/Arq Stručna grupa za psihotraumu

Stéphane Lacombe, AfVT

Maarten van de Donk, Sekretarijat RAN

Jerry Galesloot, Sekretarijat RAN

Pomme Woltman, Sekretarijat RAN

Prijeporuke RAN VVT

Ovaj priručnik je komplikacija iskustava razmijenjenih tokom sastanaka Mreže za podizanje svijesti (RAN) u okviru radne grupe Glas žrtava (RAN VVT) od 2012. do 2015. godine. Radna grupa RAN VVT razmotrila je kako svjedočenja žrtava terorizma mogu poslužiti kao moćan narativ u borbi protiv nasilnog ekstremizma (engl. skraćenica CVE).

Priručnik ima za cilj distribuirati razmijenjena iskustva s onima koji su uključeni u podršku žrtvama. Osim organizacija žrtava, priručnik je namijenjen i široj publici: vaspitačima, stručnjacima za rad s omladinom i ostalim stručnjacima koji rade na CVE (npr. zatvorsko osoblje, službenici za uslovnu kaznu ili policija u zajednici).

Osim toga, ovaj priručnik daje prijeporuke da bi podržao procese odlučivanja. Napravljena je razlika između prijeporka za organizacije žrtava, onih za države članice Evropske unije (EU) i onih za Evropsku komisiju. Priručnik nema za cilj da bude sveobuhvatan već da osigura okvir za one koji se bave svjedočenjima žrtava terorizma.

Organizacije žrtava

- Vode računa o pojedinačnim žrtvama. Glavni cilj jeste pomoći žrtvama da ponovo steknu svoju samostalnost i mjesto u društvu i posavjetovati ih o tome kako da se bore s tragedijom koja ih je zadesila. Odgovarajuću podršku treba pružiti žrtvama koje žele imati aktivnu ulogu u CVE, i to prije, tokom i poslije njihovog svjedočenja. Žrtvama je takođe potrebna stručna podrška, na primjer, psihologa, pripovjedača ili pedagoga.
- Žrtve terorizma su ambasadori kolektivnog pamćenja. Sakupljanje, bilježenje i distribuiranje njihovih svjedočenja će održati vidljivost terorističkih napada i njihovih žrtava – da ova i sljedeće generacije ne bi zaboravile.
- Organizacije žrtava moraju biti (više) svjesne svoje moguće uloge u CVE. Organizacije treba da uključe ljude koji su sprijemni braniti demokratske vrijednosti. Ako je moguće, okupljenu grupu i kapacitet žrtava trebalo bi proširiti: veliki obim profila žrtava povećaće izbor kredibilnih glasnika za razne situacije i u nekoliko ciljnih grupa (škole, zatvori, službe za rad s omladinom itd.).
- Sarađuju i razmjenjuju najbolje prakse između organizacija žrtava i van EU da bi učvrstile i unaprijedile upotrebu svjedočenja.
- Da bi bila djelotvorna, svjedočenja bi trebalo koristiti u širem programu, a mogu se povezati sa srodnim pitanjima kao što su građanski odgoj, historija i kritičko razmišljanje. Svjedočenja moraju početi od opšte demokratske perspektive i da izražavaju demokratske vrijednosti. Važno je u svjedočenje uključiti pojam dehumanizacije i izričito naglasiti da nisu svi počiniovi inspirisani istom ideologijom. Na primjer, vjerski inspirisani ekstremistički napadi mogli bi navesti ljude da povjeruju kako su svi počiniovi terorizma muslimani.
- Organizacije žrtava moraju odrediti jednu osobu u okviru organizacije kao odgovornu za aktivnosti na internetu i u društvenim medijima. Ta osoba mora imati neophodne vještine i

sredstva za saopštavanje narativa i poruka žrtava na internetu. Ta osoba mora biti obučena za efikasno obavljanje ovih zadataka.

- Treba stalno imati na umu da ne postoji nikakva „hijerarhija“ žrtava niti hijerarhija patnji. Svaka žrtva zасlužuje prihvatanje, prijepoznavanje i podršku.
- U svakom trenutku se mora garantovati bezbjednost žrtava.
- Strukturna i profesionalna procjena metodologije CVE programa je ključ za poboljšano korišćenje svjedočenja u CVE.

Države članice

- Žrtvama terorizma je od prijesudnog značaja da njihova prava budu priznata i potvrđena kako zbog njihovog ličnog blagostanja, tako i zbog njihove potencijalne uloge kao snažnih pokretača svijesti o radikalizaciji i u CVE. Prijepoznavanje i prihvatanje žrtava terorizma je ključno prijema zakonu i u praksi.
- Države članice treba da uključe žrtve terorizma u razvoj, sprovođenje i evaluaciju politike CVE.
- Prijepoznavanje i olakšavanje rada organizacija žrtava. Države članice mogu da zagovaraju socijalnu koheziju među građanima i žrtvama tako što će olakšati razvoj udruženja žrtava terorizma. Iako je nezavisnost organizacija od najvećeg značaja, organizacije žrtava trebalo bi da imaju podršku države. Ta podrška se pruža, na primjer, obukom o upotrebi interneta i društvenih medija ili olakšanim uključivanjem u obrazovni sistem. Osim toga, treba promovisati saradnju i povezanost različitih lokalnih, nacionalnih i međunarodnih organizacija koje se bave temom CVE, pa čak i obezbjeđivati neophodnu infrastrukturu i (ljudske) resurse. Sve žrtve terorizma i njihove organizacije treba tretirati ravnopravno; zabranjena je diskriminacija.
- Treba podržati poruku koju šalju organizacije žrtava. Organizacijama žrtava treba obezbjediti pristup javnim službama za komunikaciju (kao što su nacionalni televizijski servisi) i podržati ih u njihovom komunikacionim projektima i aktivnostima. Konkretno u ovom pogledu krajnje je neophodna pomoć u komunikaciji. Kao male nevladine organizacije (NVO), većinom bez konkretne stručne podrške, organizacije žrtava terorizma često imaju problem s privlačenjem medijske pažnje, naročito kada se takmiče s organizacijama s огромnim finansijskim i ljudskim resursima koje žele da utiču na javno mišljenje.

Evropska komisija

- EU treba da prijepozna i podrži učešće žrtava i organizacija žrtava u CVE (politici). Postoji potreba za globalnom općom sviješću na nivou EU u povezivanju politike država članica u podršci žrtava terorizma.
- EU CVE pozivi za tender trebalo bi da zagovaraju uključivanje organizacija žrtava i žrtava. Oni treba da budu fleksibilniji i otvoreni prijema malim organizacijama koje žele da se prijave.
- Treba prijepoznati i podržati komemorativne događaje za učvršćivanje kolektivnog sjećanja, socijalne kohezije i demokratskih vrijednosti. To bi trebalo da bude jedan od principa evropske CVE.

VVT

*Working group voice of
victims of terrorism*

Na primjer, Evropski dan sjećanja mogao bi se drugačije organizovati: da bude javniji, otvoreniji prijema medijima, da uključuje civilno društvo, vaspitače, omladinu itd.), više državnih službenika i poslanika Evropskog parlamenta. Isto tako države članice trebalo bi posavjetovati da organizuju, normalizuju i ozvaniče nacionalni dan sjećanja u saradnji s organizacijama žrtava.

Sadržaj

1. poglavlje: Uvod	7
1.1 Žrtve i organizacije žrtava kao saradnici u CVE	7
1.2 Cilj ovog priručnika	8
1.3 Struktura	9
2. poglavlje: Status žrtava terorizma i njihovih organizacija	9
2.1 Kontekst	9
2.2 Šta je važno znati	10
2.3 Pripremanje žrtava za svedočenje	12
3. poglavlje: Svedočenja žrtava terorizma	14
3.1 Promjenljive veličine u procesu komunikacije	14
3.2 Uticaj svedočenja	14
3.3 Direktna svedočenja	15
3.4 Indirektna svedočenja (fotografije/filmovi/štampa)	15
3.5 Smernice za upotrebu svedočenja	16
3.6 Internet i društveni mediji	18
4. poglavlje: Kako postupati s medijima	20
4.1 Sadržaj	21
4.2 Forma	22
4.3 Priprejema	23
4.4 Odnosi s medijima	23
5. poglavlje: Saradnja s bivšim prijestupnicima	24
5.1 Kako iskoristiti prijednosti „obe strane medalje“	25
5.2 Prijeduslovi za saradnju	26

1. poglavlje: Uvod

1.1 Žrtve i organizacije žrtava kao saradnici u CVE

Žrtve terorizma: definicija

Ne postoji jasna definicija „žrtve terorističkog akta“ u međunarodnom pravu.

Međutim, definicija „žrtve“ postoji u članu 1. Deklaracije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe vlasti (u daljem tekstu: „Deklaracija UN iz 1985. godine“):

1. Pod nazivom „žrtve“ podrazumijevaju se lica koja su pojedinačno ili kolektivno prijetrpjela štetu, uključujući tjelesne i duševne povrede, emocionalnu patnju, materijalni gubitak ili znatno ugrožavanje osnovnih prava, putem činjenja ili nečinjenja koja prijedstavljaju kršenje krivičnih zakona država članica, uključujući i one zakone kojima se zabranjuju krivična djela zloupotrebe vlasti.
2. Svako lice može se smatrati žrtvom prijema ovoj Deklaraciji, bez obzira na to da li je počinilac djela identifikovan, da li je uhapšen, da li se protiv njega vodi sudski postupak ili je proglašen kriminell i bez obzira na njegovo srodstvo sa žrtvom. Izraz „žrtva“ takođe obuhvata po potrebi i blisku porodicu i izdržavana lica neposredne žrtve i lica koja su prijetrpjela štetu pomažući žrtvama koje su se našle u nevolji ili spriječavajući da dođe do žrtava.
3. Odredbe ovog odeljka primjenjuju se na sva lica bez ikakve razlike, poput rasne pripadnosti, boje kože, pola, starosti, jezika, vjeroispovijesti, državljanstva, političkog ili drugog mišljenja, kulturnih uvjerenja ili praksi, imovnog stanja, porodičnog porijekla ili porodičnog stanja, etničkog ili socijalnog porijekla i invaliditeta.

Osim toga, prijema Prijeporukama 2006(8) Komiteta ministara Savjeta Evrope za države članice o pomoći žrtvama zločina, izraz „žrtva“ takođe obuhvata, tamo gde je primjenjivo, najbližu porodicu ili izdržavana lica neposredne žrtve“.

Žrtve terorizma imaju zajedničko iskustvo: one dijele lična osjećanja i patnje koje slijede poslije terorističkog napada. Međutim, postoje različite okolnosti. Na primjer, neke žrtve su izložene opasnosti od toga da ponovo budu žrtve. Neke žrtve su uspjеле da nastave život uprkos doživljenom iskustvu, dok ostale nisu. Pored toga, često se razlikuju politička situacija u zemlji ili regionu, javno mišljenje o konkretnom terorističkom napadu/situaciji, stvarni teroristički napad i kulturna kao i istorijska situacija. Postavlja se pitanje kako upotrijebiti glas žrtava u borbi protiv nasilnog ekstremizma.

Mnoge žrtve terorizma žele da učestvuju u pozitivnim akcijama kako bi spriječile da se ponove pređašnji događaji. Neke žrtve organizuju dan sjećanja u čast žrtava terorističkog napada, dok se ostale povezuju sa žrtvama drugih napada ili sa zajednicama. Među ciljevima RAN žrtve terorizma smatraju se vjerodostojnjim glasom o bolnim posljedicama nasilnog ekstremizma i terorizma među ljudima. Žrtve su predstavnici i ambasadori javnog sjećanja. Ovaj glas može da pruži snažan narativ u svrhu stvaranja svijesti o radikalizaciji i sprečavanja nasilnog ekstremizma. Svjedočenja žrtava

mogu da podstaknu razmjenu mišljenja i da ciljnoj publici omoguće da se sjeti konkretnе priče i da se identificuje s njom.

Misija RAN VVT jeste da omogući žrtvama da budu saslušane, da se shvate njihove pozitivne vrijednosti i da se osnaži njihova uloga kako bi se upotrijebila efikasna alatka u stvaranju svijesti kod ljudi o opasnostima od terorizma i nasilnog ekstremizma. Žrtve zastupaju ono što teroristički čin predstavlja za živote običnih građana. Ovu poruku treba prenositi na najefikasniji način da bi se spriječilo da ljudi budu privučeni, popustljivi ili ravnodušni prema radikalnim pokretima ili propagandi.

Saopštavanje svjedočenja žrtava općoj javnosti ili posebnim fokus grupama s jedne strane, i zaštita interesa i blagostanja žrtava (organizacija) s druge strane, prijedstavlja osetljiv izazov. U igru ulaze etički, pravni, politički i akademski faktori. Traženjem dobrih praksi i pristupa, uključivanjem akademskih stručnjaka i zadržavanjem inovativnosti, RAN VTT pokušava da uspostavi novi standard kako bi se čuo glas žrtava. RAN VVT će zagovarati ove standarde i pomoći u stvaranju i prijenošenju svjedočenja.

Saopštavanje svjedočenja publici je složen proces i zavisi od više promjenjljivih veličina. Svjedočenja se javljaju u raznim oblicima: direktna svjedočenja oči u oči i indirektna svjedočenja prenijeta putem fotografije, filma, interneta i društvenih medija. Nije odlučujuća samo priča već postoje ostali važni elementi: način na koji se priča, ko priča, gdje, kroz koji kanal, s kojim ciljem i kojoj publici. Pitanje efikasnosti može se posmatrati iz različitih perspektiva i od strane različitih aktera (ciljna grupa, naratori, medijator itd.).

1.2 Cilj ovog priručnika

Ovaj priručnik je kompilacija iskustava podijeljenih tokom sastanaka RAN VVT od 2012. do 2015. godine. Radna grupa RAN VVT razmotrila je kako svjedočenja žrtava terorizma mogu da posluže kao moćan narativ u CVE.

Priručnik ima za cilj da raširi podijeljena iskustva i da podrži ostale žrtve i organizacije žrtava, ali i šиру publiku: vaspitače, stručnjake za rad s omladinom i ostale stručnjake koji rade na sprečavanju ili borbi protiv nasilnog ekstremizma (npr. zatvorsko osoblje, službenici za uslovnu kaznu ili policija u zajednici).

Priručnik pruža praktične savjete ne samo o tome kako unaprijediti efikasnost direktnih i indirektnih svjedočenja i neophodnih preduslova, već i o tome kako postupati s medijima kao žrtva (ili organizacija) i kako sarađivati s bivšim prijestupnicima. Upotreba svjedočenja žrtava je osjetljivo pitanje s mnogo promjenjljivih veličina. Stoga ovaj priručnik ne bi trebalo smatrati sveobuhvatnim, a upotrebu svjedočenja takođe bi uvijek trebalo prilagoditi okolnostima.

1.3 Struktura

Priručnik počinje opisom konteksta i statusa žrtava terorizma i njihovih organizacija kako bi se bolje shvatilo koje potrebe treba uzeti u obzir prije nego što žrtve mogu da doprinesu u CVE (2. poglavlje). Poslije toga slijedi opis raznih svjedočenja koja se koriste za podizanje svijesti i sprečavanje nasilnog ekstremizma, kao i njihovom djelotvornošću. Pravi se razlika između direktnih i indirektnih svjedočenja i ističe se upotreba interneta i društvenih medija (3. poglavlje).

Žrtvama i njihovim organizacijama mediji se često obraćaju, naročito poslije terorističkog napada. Zbog toga je 4. poglavlje posvećeno postupanju s medijima, reagovanju na zahtjeve medija i suprotno tome dobijanju medijske pažnje. Moguća saradnja sa žrtvama i bivšim prijestupnicima, kao i preduslovi za saradnju u CVE, istaknuti su u 5. poglavlju.

2. poglavlje: Status žrtava terorizma i njihovih organizacija

2.1 Kontekst

Glavni cilj RAN VVT jeste da pomogne u borbi protiv radikalizacije koja vodi u nasilni ekstremizam. Međutim, presudno je uspostaviti osnovne standarde za prava, podršku i zaštitu žrtava terorizma pošto je priznanje tih prava preduslov ukoliko žele da imaju ključnu ulogu u podizanju svijesti o nasilnom ekstremizmu. Neophodno je priznati prava žrtava nasilnog terorizma, mada nije primarni fokus ovog priručnika.

Da li će žrtve ili njihove organizacije¹ moći da imaju ulogu u programu sprečavanja nasilnog ekstremizma zavisi od njihove lične i emotivne situacije, djelotvornosti date organizacije žrtava i pripreme naratora i slušalaca. Politička, kulturna i istorijska situacija neke države podjednako je važna. Organizacije žrtava mogu da postanu centralna tačka za kontakt s onima koji su pogođeni terorizmom za civilno društvo i državna tijela (lokalna, regionalna ili nacionalna). Isto tako ove organizacije mogu zauzvrat da postanu njihovi portparoli za opštu javnost.

Da bi se podržale žrtve terorizma i sarađivalo s njima i njihovim organizacijama, presudno je shvatiti posebne okolnosti i dinamiku s kojima su suočene, bilo odmah nakon događaja ili mnogo godina kasnije. Što bolje budemo shvatili njihove nevolje, to ćemo više moći da učinimo na promovisanju njihovog procesa oporavka i ostvarivanja pravde za njihov slučaj – i to će više organizacije žrtava moći da podignu svijest o nasilnom ekstremizmu. Stoga je presudno podržati ove grupe u njihovom radu, pomoći ljudima koja se bore s tragičnim okolnostima i obnoviti njihovu samostalnost u društvu. Ovo podrazumijeva obezbjeđivanje pojedinačnim žrtvama i njihovoj rodbini potpune emocionalne, psihološke i praktične podrške koja im je neophodna za oporavak.

Zakonska zaštita, ravnopravnost među žrtvama i nezavisnost od države su osnovni preduslovi. Biti nezavisan ne podrazumijeva nespremnost na saradnju. Tamo gde su ciljevi zajednički, kao u borbi protiv nasilnog ekstremizma, ovo se čak smatra potrebom.

¹ Izraz „organizacije žrtava“ upotrijebljen u ovom dokumentu označava organizacije žrtava, udruženja, grupe za samopomoć i interesne grupe.

Osim toga, države treba da podrže žrtve i osnivanje njihovih organizacija. Olakšavanje ovog procesa može da ima različite oblike: na primjer, može da se odnosi na finansijsku podršku ili pomoći putem posebno zahtijevane stručnosti. Vlade (na lokalnom, nacionalnom i evropskom nivou) takođe mogu da ponude platformu, da organizacijama obezbijede pristup službama za komunikaciju s javnošću i da podrže njihove komunikacione projekte i aktivnosti. Ustanove koje finansira država ili su u državnom vlasništvu, poput škola, treba snažno podsticati na otvoreno prihvatanje svjedočenja u CVE. Ova podrška ne podrazumijeva slaganje o svim temama (naime, ponekad države i organizacije žrtava mogu da imaju suprotne poglede). Ipak, uzajamno poštovanje treba da postoji sve vrijeme.

Naposlijetku, presudno je da vlade prepoznaju sve žrtve terorizma, bez obzira na političku, ideološku i vjersku prirodu terorizma kojem su bili izloženi. Diskriminacija između grupa žrtava pogodjenih raznim terorističkim činovima može da izazove smetnje i da umanji ili onemogući socijalnu koheziju i sposobnost organizacija žrtava da djeluju u CVE.

Projekat „Preživjeli za mir“, koji je pokrenula Fondacija za mir Tim Parry i Jonathan Bali (Velika Britanija), pruža žrtvama političkog nasilja i terorizma kako virtualnu, tako i stvarnu mrežu za podršku ljudi s istim iskustvom tamo gdje posebni službenici održavaju komunikacione platforme, kao i program aktivnosti u koji preživjeli mogu da se uključe poslije intenzivnih razgovora jedan na jedan.

Preživjeli se (uključujući članove porodice i bivše prijestupnike) upoznaju s interaktivnim neformalnim načinom funkcionisanja i podrškom u namjenski izgrađenom Mirovnom centru i na drugim mjestima, u namjeri da im se pomogne da se izbore i oporave od svojih iskustava. Kroz sesije o životu s traumom i o dijeljenju iskustava, preživjeli se obučavaju i podržavaju da samostalno preduzmu aktivnosti na svom zastupanju i vođstvu, često se sjećajući i podižući svijest o uticaju nasilnog ekstremizma, a u cilju smanjivanja pojave ekstremizma u budućnosti.

Zahvaljujući stručnoj obuci i podršci preživjeli takođe mogu zajednički lakše da dobiju obuku o kritičnim događajima koju drži specijalni tim da bi se pomoglo u pripremama za primarne reakcije na terorističke napade.

Pored toga aktivnosti mogu da obuhvate dijalog u kome se preživjeli podstiču da se sastanu s bivšim prijestupnicima ili predstavnicima „druge strane“ u cilju međusobne humanizacije i prekidanja kruga nasilja.

Videti: <http://www.foundation4peace.org/>

2.2 Šta je važno znati²

Nisu sve žrtve spremne na svjedočenje niti će uvijek biti u stanju za to; u takvim slučajevima ne bi trebalo da kritikujemo ili donosimo svoj sud. Svjedočiti kao žrtva je emotivno zahtjevan zadatak. Zbog toga organizacije žrtava koje rade u oblasti CVE treba da rade samo sa žrtvama koje su spremne i u stanju da budu uključene u rad na sprečavanju nasilnog ekstremizma kao govornici, pisci, organizatori itd.

² Priručnik, Together we are smarter and stronger! (2008) Ms I. Cancrius and Ms J. C. M. Netten MSc, MA. Impact.

Žrtve moraju da se pozabave sopstvenim ličnim (psihološkim i fizičkim) posljedicama prošlosti, što treba uzeti u obzir. Prošlost i situacija svake žrtve se razlikuju. Žrtve koje dijele svoje priče imaju različite razloge i motive da to urade. Svjedočiti kao žrtva je emotivno zahtjevno: ovo se obično zaboravlja. Čak i kada je podrška obezbjeđena, ljudi mogu privremeno ili zauvijek da prestanu da dijele svoje priče: na primjer, možda nisu u stanju da se bore s tim zadatkom ili su nezadovoljni načinom na koji se s njima postupa. Organizacije žrtava treba da se postaraju da žrtve ne budu ponovo viktinizovane zbog toga što su svjedočile. Svima koji svjedoče i objavljaju svoja svjedočenja treba ponuditi pomoć u postupanju s traumom uključenom u ovaj proces.

Period žaljenja

Žrtve moraju da se izbore s užasnim situacijama. Njihovi životi su drastično izmijenjeni i više nikada neće biti isti. Možda su preživjeli ogroman gubitak: voljenih osoba, fizičkog integriteta, posao, budućnost, pa čak i vjeru u život i svijet. Ukratko oni žale zbog brojnih gubitaka i moraju da se bore s različitim emocijama: zakonsko i društveno priznanje zbog toga je krajnje neophodna emocionalna i praktična podrška. Kao što je već pomenuto organizacije žrtava terorizma mogu da pomognu u ovom procesu pružajući informacije (počev od pravnih pitanja do adresa specijalnih terapeuta), savjetovanje, smjernice, priznanje, podršku itd.

Žaljenje je sasvim individualan, lični i jedinstven proces; svaka žrtva žali i izražava svoje očajanje na sebi svojstven način. Žaljenje utiče ne samo na članove porodice, već i na prijatelje, susjede, kolege, zajednicu, pa čak i čitavu naciju. Organizacije treba posebno da budu svjesne različitih potreba, brzine oporavka i načina izražavanja bola i nezadovoljstva među onima koji su u periodu žaljenja: (veoma) mladim ljudima, djecom, (mlađim) odraslim ljudima, roditeljima, braćom, sestrama i žrtvama.

Otpornost

Ljudska istorija bilježi mnogo užasavajućih i nasilnih perioda: ratova, nesreća i nevolja koje su značajno uticale na lični i društveni sklop u mnogim oblastima. Ipak u patnjama i posljedicama takvih radnji ljudi su uvijek pokazivali svoju otpornost. U brojnim slučajevima ljudi mogu da podnesu najteže okolnosti i da se oporave kada pronađu snagu da se uzdignu iznad nevolja. Ljudi u neposrednom okruženju neke osobe – najbliža ili šira porodica, prijatelji, susjedi, klubovi ili vjerske zajednice – mogu najviše da pomogne u ovim slučajevima. Saosjećajan slušalac i praktična pomoć mogu da doprinesu tome da se osoba pogođena nesrećom osjeti manje izolovano, što će zauzvrat motivisati i ohrabriti žrtve da povećaju svoju otpornost.

Žrtvovanje

Uključivanje u organizaciju žrtava i svjedočenje je svakako pohvalno, a može pozitivno da djeluje na mnogo ljudi, uključujući i u procesu oporavka. Međutim, u manjem broju slučajeva postoji rizik od „žrtvovanja“, što znači da je pojedinac oslabljen, a ne osnažen. Ovo znači da se žrtve u štetnoj mjeri (povećano ili u potpunosti) poistovjećuju s terorističkim činom i posljedicama, što više ne ostavlja prostora za ostale aspekte njihovog života. Žrtve ostaju usredsrijedene na sve problematične i bolne aspekte nesreće, čak i poslije dugačkog vremenskog perioda, pa im je

nekada sve teže ili čak nemoguće da se okrenu ka budućnosti i usredsjede na oporavak, što ih samim tim čini zavisnima i pasivnima. Presudno je da organizacije žrtava terorizma budu svjesne ovoga i da prepoznaju takve slučajeve te da ove ljudi podstaknu na traženje stručne pomoći (ukoliko je ne obezbjeđuje organizacija žrtava) i da uspostave novu ravnotežu. U tim slučajevima nekada je kontraproduktivno koristiti njihove poruke da bi se suprotstavilo nasilnom ekstremizmu, jer ih to prije može oslabiti nego osnažiti za oporavak.

Hijerarhija patnji

Zajednička ludska osobina jeste upoređivanje svog položaja ili situacije s ostalima; da li smo bolji, bogatiji, važniji, moćniji itd. ili smou gorem položaju? Ova tendencija može da podstakne pojavu koja se često zamjećuje kod žrtava; hijerarhiju patnji, odnosno ko najviše pati. Žrtve i ožalošćeni mogu – prečutno ili otvoreno – da upoređuju svoju situaciju, procijenjujući koga treba smatrati većom žrtvom, pa samim tim ko zaslужuje veću pažnju, priznanje i podršku. Strana za koju se smatra da je manja žrtva takođe može da ima manje prava na pomoć. Teško je pomiriti se s ovakvim situacijama, ali prepoznavanje ovakve vrste ponašanja može da pomogne u prepoznavanju i ograničavanju tih procesa. Hijerarhija patnji takođe može da spriječi žrtve da potraže i prihvate pomoć, a isto tako da dovede to toga da osobe zadužene za pomoć ne pomognu svima kojima je pomoć potrebna.

Priče u CVE

Obično se priče žrtava proučavaju i analizuju pomoću „terapeutskog pripovijedanja“ – metoda za prevazilaženje traume žrtava i zajednica. Glavna ciljna grupa ovakvog pripovijedanja jeste sama žrtva: omogućavanje žrtvi da govori o onome šta se dogodilo da bi mogla da prevaziđe mentalne blokade. Stručnjaci i medicinske sestre za mentalno zdravlje, psihijatri koji postupaju u vanrednim situacijama i pisci već dugo zagovaraju prednosti čitanja literature, ekspresivnog pisanja, terapeutskog pripovijedanja i terapije poezijom po mentalno zdravlje pacijenata u kliničkom okruženju³.

Mi smo zainteresovani za prijelaz s kliničke, zdravstvene i zaštitne dimenzije na javnu, političku i pedagošku dimenziju kada pripovijedanje postane način za osnaživanje građana dajući im pravo glasa. U tim slučajevima uloga pripovijedanja prevazilazi katarzu; ono je istovremeno sredstvo transformisanja potisnute priče u novu i zajedničku nacionalnu istoriju, kao što je bio slučaj sa žrtvama aparthejda u Južnoafričkoj Republici ili sa preživjelima iz koncentracionih logora u Evropi.

2.3 Pripremanje žrtava za svjedočenje

Preduslovi

Mnoge organizacije žrtava podržavaju žrtve u pripremi za svjedočenje. Priprema je ključna zbog lične bezbjednosti, uspešnog slanja poruke i dobrog okruženja u kojem se daje svjedočenje.

³ Enhancing Counter-Terrorism Strategies Through Visual Storytelling Techniques and Community-Empowered Ethnographies, by Sudha ARLIKATTI and Melinda LEVIN, in Counter Terrorism in Diverse Communities, S. Ekici (Ed.) IOS Press, 2011.

Preduslov za uspješnu pripremu jeste povjerenje između žrtve i organizacije žrtava. Takođe je neophodna pozitivna i otvorena atmosfera. Prvi korak jeste uspostaviti odnos zasnovan na poštovanju. Ljudima je potrebno izvjesno vrijeme da se oslobole. Neophodno je stvoriti toplu atmosferu i ostaviti dovoljno vremena za priču, dijeljenje iskustava i slušanje ostalih.

Potrebno je izvjesno vrijeme prije nego što ljudi budu spremni da prenesu svoje priče. Žrtve će ponovo proživjeti iskustvo i izraziti svoje nezadovoljstvo. Prvih nekoliko razgovora biće posvećeno onome što se dogodilo i uključićе detalje tih događaja. Zatim slijede rasprave o počiniocu i žrtvinoj porodici i osjećanjima. Proces se, međutim, ne završava poslije određenog broja razgovora. Koristeći dane za timske aktivnosti (timbildung), razmjenjujući priče s ostalim žrtvama, posjete savjetniku i sklapanje ličnog kontakta i prijateljstava može se uspostaviti mreža podrške i izgraditi doživotna saradnja. Ovo je potrebno zato što ako nekoga zaista dobro poznajemo, možemo da ga zaštitimo i da osjetimo kada su dostigli svoje granice. Osim toga izgradnja mreže žrtava terorizma može da bude od koristi žrtvama, jer su podržane dijeljenjem iskustava i priča s ostalim žrtvama.

Pored ovog procesa žrtve bi trebalo da budu prođu obuku⁴ kako bi se pozabavile sledećim pitanjima:

- kako ispričati svoju priču;
- kako postupati prema sopstvenim emocijama prilikom pripovijedanja priče;
- kako koristiti predmete, slike i audio-vizuelni materijal;
- kako prilagoditi svoju priču određenoj ciljnoj grupi, npr. mladima;
- kako odgovoriti na teška pitanja;
- kako postupati s neprijatnom publikom;
- kako pripovijedati priču kao sastavni dio univerzalne, šire poruke.

U školi

Kada žrtve odlaze u školu da bi prepričale svoja iskustva, oni ili njihova organizacija prvo moraju da posjete školu i da se sastanu s nastavnikom. Prije svjedočenja mladima bi trebalo dati relevantne informacije i uključiti ih u diskusiju na tu temu (kako bi stekli određeni uvid). Mladi treba da budu unaprijed obaviješteni, ohrabreni i motivisani, jer su neki od njih možda stidljivi, uplašeni ili nezainteresovani za temu. Učenici i studenti mogu da unaprijed zajedno naprave spisak mogućih pitanja poređanih prema činjenicama, ličnim iskustvima, mišljenjima itd. Može biti izuzetno važno da narator vidi pitanja učenika prije samog događaja kako bi stekao predstavu o projektu i o publici.

Na kraju važno je da škola shvati da je ona (zajedno s organizacijom žrtava) odgovorna za žrtvu poslije sastanka s mladima. Ponovno prepričavanje uznenirujućeg događaja pokreće snažne emocije, pa nastavnici i školsko osoblje treba da odvoje određeno vrijeme da zahvale žrtvi i da rezimiraju sastanak.

Školskom osoblju su potrebne smjernice o načinu na koji će se pozabaviti nekim pitanjima i postupiti prema problematičnom ponašanju (bilo da je duboko emotivno ili suprotstavljen).

⁴ U ovom priručniku se mogu naći mnogobrojni sastavni dijelovi obuke, ali sama obuka još nije osmišljena u okviru RAN.

Priprema takođe podrazumijeva kontekstualizaciju narativa, npr. integriranje programa u nastavni plan za građansko vaspitanje, filozofiju ili istoriju. Teme bi trebalo da budu povezane s interesovanjima mladih kako bi zadržale njihovu pažnju i podstakle radoznalost u cilju, na primjer, boljeg razumijevanja stranih kultura, globalizacije itd. Kada se program smatra delom nastavnog plana, postojaće veći kontinuitet i šira pokrivenost programa, a svjedočenja će postati opšte prihvaćena među učenicima. Na kraju, potrebno je pratiti program i ocjenjivati njegove rezultate (to treba da rade organizacije žrtava i škole, pa čak i stručnjaci na višem akademskom nivou) kako bi se omogućile predložene procjene, prilagođavanja i poboljšanja.

3. poglavlje: Svjedočenja žrtava terorizma

3.1 Promjenljive veličine u procesu komunikacije

Saopštavanje svjedočenja publici je složen proces i zavisi od više promjenljivih veličina. Svjedočenja se javljaju u različitim oblicima: direktna svjedočenja oči u oči i indirektna svjedočenja prenijeta putem fotografije, filma, interneta i društvenih medija. Nije odlučujuća samo priča – postoje ostali važni elementi: način na koji se priča, ko priča, gdje, kroz koji kanal, s kojim ciljem i kojoj publici. Pitanje efikasnosti može se posmatrati iz različitih perspektiva i od strane različitih aktera (ciljna grupa, naratori, medijator itd.).

Postoje relevantne teme za način na koji glas žrtava može da postane djelotvoran u preventivnom radu, kao što su obrazovanje, društvene i bihevioralne nauke, vještina ubjeđivanja u komunikaciji, odnos između mladih i medija, pa čak i marketing. Prilikom korišćenja svjedočenja, presudno je biti upoznat sa složenim procesom komunikacije i s promjenljivim veličinama koje imaju ulogu u ovom procesu.

3.2 Uticaj svjedočenja

Jedan od radnih elemenata svjedočenja žrtava terorizma jeste činjenica da se ljudi obično identifikuju s njima. Svjedočenje djeluje tako što humanizuje temu, ostavljajući za sobom samo činjenične elemente (broj umrlih, opis okolnosti i tako redom). Lične priče žrtava utiču na dva načina. One povezuju lica s onima koji su bili napadnuti, ali takođe ističu kako to može da utiče na obične ljudе, te kako se izboriti sa šokantnim i uznemirujućim situacijama. Što se više žrtve budu smatralе „jednim od nas“, to će biti veći uticaj koju će njihova poruka poslati publici. Žrtve koje iznose priče u sopstvenoj zajednici će imati veći uticaj.

Žrtve priča dostupne su akterima kao što su škole, centri u zajednici, NVO i lokalne vlade. Ovi akteri mogu da naglase perspektivu žrtava u priči o nasilnom ekstremizmu. Usredsrjeđivanje samo na počinioce, ne pokazujući posljedice njihovih radnji, može da ih prikaže u glamuroznom i romantičnom svjetlu grupama osjetljivim na radikalne poruke. Lokalni akteri biće bolje upoznati s lokalnom (političkom) situacijom u kojoj se odvija proces radikalizacije. To pruža mogućnosti da se potraže odgovarajuća svjedočenja u pravo vrijeme, u pravoj situaciji i za pravu ciljnu grupu ili publiku.

„Svjedok istorije“ (Austrija), projekt Sestara protiv nasilnog ekstremizma (SAVE), mlade u formativnim godinama uvodi u stvarnost nasilnih ekstremističkih ideologija i predstavlja alternative osveti. Lične priče takođe mogu da dopru do publike bolje nego bilo koji zvanični govor i apstraktna analiza. Kao žrtve i preživjeli oni pričaju s pozicije autentičnosti i moralnog autoriteta te s ličnim ubjeđenjem.

Filmovi u okviru projekta „Svjedok istorije“ daju ljudsko lice tragičnim terorističkim napadima i stvara moćnu protivtežu ekstremističkoj propagandi.

Lične priče žrtava koje su iskustva o očaju i gubitku učinila jačima i omogućila im da zauzmu pozitivan stav pomažu da se izbrišu linije između „crno-bijelog“ načina razmišljanja. One će posejati sjeme sumnje u mislima onih koji možda razmišljaju o tome da podrže nasilje ili onima koji nemaju alternativu. To je pristup „srcem i umom“: razviti kritičko razmišljanje kao sredstvo za sprečavanje radikalizacije.

Videti: <http://www.women-without-borders.org/projects/37>

3.3 Direktna svjedočenja

Direktna svjedočenja su svjedočenja žrtava ispričana određenoj publici, na primjer, mladima u školi. Fizičko prisustvo žrtve koja pripovijeda ličnu priču utiče na publiku. Postoji međusobni kontakt između pošiljaoca i primaoca svjedočenja, pa publika direktno osjeća iskrenost, empatiju i humanu poruku. Žrtva može da kontroliše kako i šta govori. Diskusija predstavlja sastavni dio svjedočenja. Žrtva kasnije može da odgovara na pitanja i da učestvuje u raspravi. Djelotvornost svjedočenja u velikoj mjeri zavisi od toga kako će ga žrtva ispričati. Stav i raspoloženje žrtve utiče na svjedočenje, pa samim tim i na publiku. Rizici po žrtve koje iznose direktna svjedočenja jesu moguće ponovno proživljavanje traume, moguće predrasude i potpuno predavanje emocijama.

Omagh grupa za podršku i samopomoć (OSSHG) iz Velike Britanije organizuje projekte pripovijedanja priča u školama kako bi podigla svijest o uticajima radikalizacije. U toj grupi kažu da su mladi ljudi krajnje povodljivi i treba da saznaju više o aktivnom građanstvu, društvenoj interakciji, kulturnoj raznolikosti itd. u okviru građanskog vaspitanja u školama.

Videti: <http://www.omaghbomb.co.uk>

3.4 Indirektna svjedočenja (fotografije/filmovi/štampa)

Indirektna svjedočenja žrtava terorizma predstavljaju žrtvinu priču bez njenog fizičkog prisustva, npr. u filmu ili knjizi. Prednosti su to što se tako dopire do brojnije publike s manje napora, a mogu se dodati vizuelni i audio efekti. Međutim, ovaj metod ima svoje nedostatke: nepoznatu djelotvornost svjedočenja kao jednog dijela komunikacije usmjerene protiv nasilnog ekstremizma, gubitak kontrole nad porukom odnosno moguća zloupotreba poruke, i nedostatak povratnih informacija.

Indirektni izvori poput knjiga, fotografija ili filmova mogu da prenesu čitavu priču iz različitih perspektiva. Ovo može da podstakne razmišljanje kod publike. Obraćanje na emocionalnom nivou da bi se kod publike stvorila empatija, podržaće poruku svjedočenja. Grupna dinamika može se na pozitivan način iskoristiti tokom rasprave o indirektnom izvoru ukoliko je dobro pripremljena i usmjerena.

Indirektni izvor svjedočenja mogu se kombinovati sa studijskim posjetama muzeju, komemorativnim spomenicima ili mjestima na kojima se odigrao napad/događaj. Osim toga, korisno je ako program ima podršku portala ili internet stranice, koji sadrže relevantna i dodatna dokumenta, fotografije, video-snimek i tako redom. Zbirka (in)direktnih izvora svjedočenja mogla bi se odabrat u svakoj državi kako bi se koristila u nacionalnim programima ili nastavnom planu.

Italijansko udruženje žrtava terorizma i otpora prema ustavnom poretku države (AIVITER) (Italija) osnovala je modul obučavanja za obrazovni sistem kako bi podigla svijest o ekstremističkom nasilju i promovisalo aktivno građanstvo među mladima.

Koriste se priče i direktna odnosno indirektna svjedočenja preživelih, članova porodice i žrtava terorizma. Polazeći od sadašnjih izazova terorizma, svjedočenja i multimedijalni instrumenti za priče žrtava koriste se za prisjećanje o srodnim događajima u italijanskoj istoriji; oni podižu svijest i povećavanju informacije/znanje o nacionalnom terorizmu i o istorijskim i kulturnim korijenima. Svijest o upotrebi nasilja u politici i o riziku uključivanja u nasilni ekstremizam podstiče mlade da razvijaju kritičko mišljenje.

Isto tako, pripovjedačka aktivnost preživjelih/žrtava, u prvom licu i u javnosti, osnažuje ih i povećava njihovu otpornost, njihov društveni status i ulogu.

Videti: <http://www.vittimetrorrorismo.it>

Postoji potreba za većim brojem različitih svjedočenja, jer se različiti ljudi vezuju za različite priče ili događaje. Širok izbor svjedočenja podrazumijeva veći izbor prilikom potrage za nečim što odgovara određenoj ciljnoj grupi.

3.5 Smjernice za upotrebu svjedočenja

Prilikom korišćenja svjedočenja žrtava terorizma u borbi protiv nasilnog ekstremizma primjenjuju se određene smjernice objašnjene u nastavku.

- Izolovano, samostalno svjedočenje je manje korisno. Svjedočenja treba da budu dio većeg programa i integrisana u okviru obrazovnog sistema i civilnog društva radi društvene podrške i obuke koja će se baviti praktičarima prve linije, lokalnim/nacionalnim kampanjama, NVO, zatvorskim osobljem i vaspitačima.
- Žrtvama se strogo preporučuje da rade u saradnji s organizacijom žrtava. Organizacije žrtava mogu da podrže, pripreme, koordinišu i obučavaju žrtve o načinu iznošenja svjedočenja pred određenom publikom. Ukoliko žrtve djeluju same, to može da naškodi samim žrtvama, pa čak i da unište povod

za CVE. Da bi bile efikasnije i da bi se zaštitile, žrtve moraju da rade kako sa praktičarima, tako i s ostalim žrtvama s kojima će podijeliti iskustvo i odgovoriti na njihova pitanja, sumnje i potrebe. Usamljena žrtva može se osjetiti izolovano i ima veće šanse da izrazi agresivnu ili negativnu poruku koja bi mogla da bude kontraproduktivna za CVE.

- Motivacija za iznošenje priče ne treba da bude zahvalnost niti priznanje. Ona treba da ima širi cilj.
- Svjedočenja su fokusirana i posebno usmerjena na posebnu publiku.
- Svjedočenja treba da obuhvate refleksiju (vraćanje u prošlost i učenje iz nje) kako bi se napravila razlika u sadašnjosti i budućnosti.
- Neophodno je očuvati kvalitet svjedočenja i ažurirati ga da bi ono zadržalo svoju snagu.
- Politički kontekst narativa ne treba da ima glavni značaj; umjesto toga najistaknutiji položaj treba da zauzimaju istorijski i demokratski kontekst i proces. Žrtva ne treba da ubjeđuje ili indoktrinira publiku. Pomoći svoje priče i ličnog putovanja žrtva ima za cilj da se osvrne na prednosti demokratskih vrijednosti i na uspješan krug dijaloga i uzajamnog poštovanja. Žrtve takođe omogućavaju unapređivanje kritičkog razmišljanja.
- Glavni cilj sastanka nije saglasnost publike ili postizanje kompromisa, već da publika čuje priču o stvarnom iskustvu i da se osvrne na sadržaj (činjenice) i emocije. Naravno, mogu se izražavati politička mišljenja, ali to ne bi trebalo da bude u središtu priče.
- Kada se lična priča odnosi na osnovne demokratske principe, žrtva bi mogla da svoju priču učini snažnijom za mlade. Primjenjujući demokratske principe ostvaruje se i veće obrazovno dejstvo.
- Biti svjestan o tome da svjedočenja mogu da imaju kontraproduktivne rezultate: naprimjer, ljudi mogu da osjete da su njihova ideologija ili radikalna mišljenja dobili potvrdu. Biti svjestan da pogrešno upotrijebljena svjedočenja mogu da imaju kontraproduktivne rezultate kako bi se objasnile neprihvatljive ideje poput rasizma, teorija zavjere i opravdanosti terorizma.
- Svjedočenja bi trebalo da se usredsrijede na priču žrtve, a ne na prošlost ili cilj počinjoca.
- Postarajte se da na sesiji ima dovoljno vremena za vođenje dijaloga.
- Rad u malim grupama.
- Kao gostujući govornik nemojte da se izgubite u svojoj priči i nemojte pričati suviše dugo. Ostavite dovoljno vremena i prostora kada planirate razgovor.
- Okruženje i priča treba da naglase ljudski aspekt i priča treba da se prenese s empatijom.
- Za kratak pregled sa žrtvom može se upotrebiti obrazac za evaluaciju da bi se poboljšao narativ.
- Ukoliko su svjedočenja uključena u obrazovne programe, počnite u ranom uzrastu. U ranoj fazi adolescencije mladi istražuju oblike identiteta, povodljivi su i prijemčivi su za aktuelne događaje i njihove posljedice po društvo. Ova faza ličnog razvoja, kada djeca eksperimentišu identitetom, od velikog je značenja. U tom slučaju je važno prilagoditi priču publici i pomoći joj da razvije sposobnost kritičkog razmišljanja.
- Obrazovni programi koji koriste svjedočenja žrtava mogu da pomognu mladima da steknu znanje i vještine potrebne za aktivno učešće u demokratskom društvu i da se potrude da riješe sukob mirnim putem. Oni pomažu u stvaranju demokratske klime i suprotstavljanja nasilju, rasizmu,

netoleranciji itd. Didaktički i pedagoški (obrazovni) programi treba kod mladih da podstaknu kritičku analizu i razmišljanje. Dodatne korisne napomene o osnaživanju vaspitača i škola u oblasti sprečavanja radikalizacije navedene su u Manifestu obrazovanja – Osnaživanje nastavnika i škola pomoću RAN PREVENT⁵.

- Kada žrtva postane finansijski zavisna od uplata koje dobija za svoje svjedočenje, to dovodi u pitanje okolnosti. Žrtve su svjedoci i iskreni glasovi. One moraju da budu podržane, a njihovi troškovi pokriveni. Ipak, ako su žrtve plaćene svaki put kada svjedoče, to će prerasti u posao i moglo bi da dođe do kontraproduktivnog takmičenja između žrtava.

Kritična masa (Nizozemska) putuje u škole s pet prekomorskih kontejnera natovarenih „iskustvima“. U prisnoj atmosferi studenti se podstiču na istraživanje svojih prijatelja i neprijatelja. Ko su oni i kako su to postali?

Cilj projekta FRIEND&FOE („prijatelj i neprijatelj“) jeste da se (mladim) ljudima, studentima i njihovim nastavnicima obezbjede alatke za konstruktivno postupanje u sukobima, kako u ličnom životu, tako i u društvu uopće, kao i da se aktivnošću spriječi širenje ksenofobije i radikalizacije, društvene isključenosti, diskriminacije i maltretiranja.

U dodatnim lekcijama mentorima ili nastavnicima se omogućava rasprava o društvenim problemima u učionici i školi na osnovu iskustava koje su njihovi učenici doživjeli u „kontejnerima“. Lekcije se usmjeravaju na posebne časove, kao što su mentorski časovi, društvene nauke i istorija, ali i na karijeru i aktivno građanstvo. Ovo je primjer kako integrirati svjedočenja u širi program, pa čak i organizovanje dodatnih časova.

Videti: <http://www.criticalmass.nl>

3.6 Internet i društveni mediji

Svjedočenja se mogu snimiti na filmu i objaviti na internetu, naprimjer, na YouTube kanalu ili Facebooku, ili se širiti putem društvenih medija ili elektronske pošte. Upotreba interneta može da bude korisna za distribuciju narativa. Internet omogućava pristup široj publici i relativno je lako sredstvo za distribuciju. Isto tako distribucija je kratkotrajnija i iziskuje manje resursa za žrtvu koja će iznijeti svoje svjedočenje samo jednom i to prilikom snimanja.

Glavni nedostaci upotrebe interneta jesu to što su vrijeme i kontekst gledanja nepoznati, baš kao i publika koja će vidjeti sadržaj. U širem kontekstu svjedočenja se mogu sakupiti na internet stranici ili forumu. Internet stranice mogu da obezbjede informacije, da podstaknu, stvore svijest i aktiviraju ljudi, ali isto tako utiću na stvaranje društvenih mreža i pružaju biblioteku s informacijama iz prošlosti i radionice za nastavnike, kao i stručnost za medije. Ukoliko je širi kontekst dostupan na internetu, on može da privuče manje čitalaca.

⁵ Videti: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/docs/manifesto-for-education-empowering-educators-and-schools_en.pdf

Prilikom širenja svjedočenja na internetu i društvenim medijima treba da postoji svijest o tome da se mogu pojaviti negativne reakcije na žrtvu ili na grupu kojoj ona pripada. Aktivnosti žrtava na internetu mogu da predstavljaju izvjesne rizike, kao što su zloupotreba sadržaja ili negativan uticaj na žrtve (njihovu reputaciju ili karakter), pošto su informacije na internetu javne.

Iako se žrtve kao takve mogu smatrati vjerodostojnjima, korisnici interneta možda neće posjetiti internet stranicu organizacije žrtava s izričitom željom da odgledaju svjedočenje. Stoga svjedočenja takođe treba integrisati u druge internet stranice i treba da ih prikazuju i ostale organizacije, a ne samo organizacija žrtava. Svjedočenja ili način dolaženja do njih mogli bi da prestavljaju dio zajednice mlađih na internetu. Ovo je pristup odozgo prema gore i ima vjerodostojnijeg glasnika.

Kombinacija aktivnosti na internetu i van njega koja nosi neku poruku djeluje kao najefikasniji način. Internet sadržaj kojem nedostaje kontekst ostavlja jaz između ciljne grupe i osobe koja šalje poruku. Ovaj jaz može se premostiti širenjem informacija van interneta. Isto tako internet i društveni mediji mogu da podstaknu refleksiju, pa čak i da poseju sjeme sumnje kod nekih.

Stvaranje veza između ljudi (premoščavanje i vezivanje) s potencijalom da promijene način razmišljanja kod ljudi teško je izvodljivo u relativnoj anonimnosti. Kontakt oči u oči s ciljnom grupom važan je za stvaranje svijesti, a mogao bi i da promijeni stavove.

Uticaj aktivnosti na internetu je teško pratiti. Teško je izmjeriti da li je aktivnost stigla do ciljne grupe i da li je grupa dobila pravu poruku. Praćenje kvantitativnih rezultata kao što su pregledi stranica, „lajkovi“ i ostali oblici statističkih informacija koji se lako dobijaju pomoću softverskih programa mogu da pomognu u utvrđivanju da li se doprlo do ciljne grupe. Međutim, ovo neće dati pregled uticaja poruke i toga da li je ciljna grupa izvukla pravu poruku. Kvantitativno istraživanje je neophodno da bi se utvrdili uticaji na ciljnu grupu.

Žrtve (i organizacije žrtava) mogu da koriste internet i društvene medije u druge svrhe osim direktnog prikazivanja svjedočenja publici, kao što je prikazano u nastavku:

- Da bi se stvorila baza podataka o istorijskim činjenicama.
- Da bi neko postao „aktivista“ na internetu, tj. bio vjerodostojan glas koji osporava govor mržnje i radikalizam na internetu.
- Da bi se pomoglo ljudima koji podržavaju vaš slučaj u društvu dajući im platformu i informacije koje će im pomoći u njihovom radu na terenu. Da bi se podržali roditelji koji žele da diskutuju o određenim temama s djecom, pa čak i pokrenuti telefonsku liniju za pomoć.

Mapa terora Udruženja žrtava terorizma (COVITE) (Španija) koristi moć online komunikacije tako što objavljuje tekstove, snimke i slike mesta na kojima su se dogodili napadi. Sav sadržaj se koristi putem multimedijalne alatke radi kontekstualizacije terorizma i objašnjavanja kako nasilna radikalizacija može da upropasti život

Videti: <http://mapadelterror.com/en>

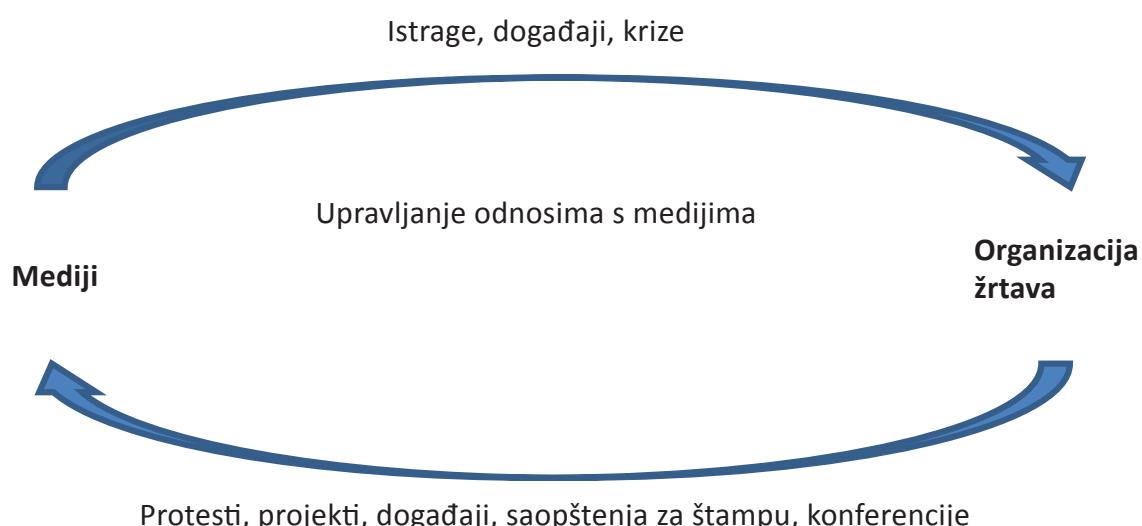
4. poglavlje: Kako postupati s medijima

Teroristički napadi uglavnom imaju za cilj da pogode javno mišljenjen prije nego same žrtve. Mediji i teroristi su potrebni jedni drugima; imaju simbiotski odnos⁶. Terorizam ima za cilj da svoje priče predstavi ne očima žrtava već očima posmatrača. Terorizam istražuje stanovište posmatrača šireći strah i teror, s jedne strane, i konkretnu propagandu vrbovanja, s druge strane, u simbiotskom odnosu s medijima. Žrtve i njihova udruženja pokušavaju da preokrenu i predstave taj narativ iz suprotnog ugla, unaprijedujući sopstveno stanovište, koje se sastoji od njihovih priča, svjedočenja, javnih govora i intervjeta. Ali kako organizacije žrtava (i žrtve) mogu da iskoriste medije da bi predstavili suprotan stav u cilju sprečavanja nasilnog ekstremizma i terorizma?

Jedna od prednosti medija jeste da oni mogu da se obrate široj publici. Nedostatak je to što organizacije žrtava gube kontrolu nad porukom. Obje strane (organizacije žrtava i mediji) treba da ostvare međusobnu korist šireći poruku. To podrazumijeva sadržaj vrijedan objavljivanja koji je u skladu s porukom žrtava. Treba uzeti u obzir ovu razliku u ciljevima.

U zavisnosti od okolnosti, svaka strana bi mogla da se približi drugoj. Stoga su glavna pitanja sljedeća.

1. Kako organizacije žrtava (i žrtve) mogu aktivno da iskoriste medije kako bi prenijeli određenu poruku u cilju sprečavanja nasilnog ekstremizma? Kada je to efikasno? Šta je u interesu medija?
2. Kako bi organizacije žrtava (i žrtve) trebalo da reaguju kada im se obrate mediji (reakтивно)? Kada je to efikasno? Kada je to u interesu organizacije žrtava?

Slika 1: Odnos med organizacijami za pomoč žrtvam terorizma in mediji

⁶ Terrorism, Media, and the Ethics of Fiction, Antony Kubiak (2010)

Četvrto poglavlje usredsrjeđuje se na organizacije žrtava koje se bave medijima, ali se takođe odnosi na žrtve i ostale organizacije koje se bave sprečavanjem radikalizacije i ulogom medija. Većina naučenih lekcija primjenjiva je s oba gore opisana stanovišta, bez obzira na to da li se aktivno pristupa medijima ili u odgovoru na obraćanje medija.

Postoji razlika između sadržaja svjedočenja u medijima i forme svjedočenja. Forma obuhvata stil, kanal ili medije koji se koriste da bi se prenijelo svjedočenje. Sadržaj se odnosi na predmetnu materiju. Priprema intervjuisane osobe i novinara takođe je presudna. Portparol organizacije žrtava (koji može da bude žrtva) treba da dobije savjete i podršku organizacije žrtava ili stručnjaka o tome kako da se postavi prema medijskoj pažnji.

Za organizacije žrtava priprema širih razmjera takođe je neophodna, kao što je razvoj plana ili strategije komunikacije. Isto tako je značajna izgradnja i održavanje dobrih odnosa između organizacije i medija, jer se time doprinosi prenošenju poruke.

4.1 Sadržaj

Da bi privukla medijsku pažnju, organizacija žrtava treba da učini svoju priču zanimljivom i lakom za novinarsku i uredničku obradu: da piše ili govori jasno, da izražava ideje na prirodan i prikladan način, da bude relevantna i sadrži zanimljive ideje. Mediji će cijeniti nove aspekte priče. Ovo se može ostvariti, na primjer, pozivanjem VIP da budu portparoli. Kada se angažuje neka čuvena osoba, treba biti siguran da će ona vjerodostojno prenijeti pravu poruku.

Još jedan način za angažovanje medija jeste primijetiti nešto novo: novo svjedočenje, događaj, novi koncept, pristup ili godišnjicu. Treba iskoristiti trenutak, naprimjer, iskoristiti dan sjećanja na žrtve da bi se privukla veća pažnja i naglasila relevantna pitanja, projekti itd. Da bi se priča produbila, temu treba staviti u širi politički kontekst ili je povezati sa skorašnjim događajem, naglašavajući kako je priča/rad povezan s događajem, koristeći svjedočenja žrtava koje imaju suštinsku vezu sa skorašnjim terorističkim činom, na primjer.

Popularne su priče u stilu „David protiv Golijata“. Na dobar prijem nailazi mala grupa ljudi koji se bore za pravdu protiv većeg tijela kao što je država, pravosudni sistem ili radikalni odnosno ekstremistički pokret. Uopćeno uzevši komemoracije nisu tražene u štampi jer se održavaju jednom godišnje i uglavnom nisu spektakularne. Može se napraviti izuzetak za značajne godišnjice, na primjer, obilježavanja 5 ili 10 godina od nekog događaja. U pokušaju da se priča učini zanimljivijom za medije, kao što je prethodno opisano, treba voditi računa o održavanju veze s ličnom pričom. Osnovna poruka je pojedinačna autentična priča.

U nastavku je dato nekoliko savjeta o načinu privlačenja medijskog interesovanja.

- Budite uvjereni u svoju poruku (šta želite da prenesete, zašto i zašto sada);
- Stvorite djelotvornu i razumljivu priču; usavršite je i vjerujte u nju;
- Ne pokušavajte da iznesete previše informacija, već se umjesto toga usredsredite na glavnu poruku. Izbjegavajte kontradikciju i konfuziju u okviru priče;
- Budite koherentni i usredsrijedite se na suštinu poruke;

- Izbjegavajte da djelujete suviše bezlično i institucionalno. Ostanite autentični;
- Nemojte davati izjave koje su preterano samouvjerene ili uopćene (o radu ili predstavljenoj grupi) zato što one dugo prate grupu ili organizaciju;
- Ne pričajte o finansiranju;
- Nemojte biti instrument ili alatka za novinare, politiku ili ideologiju;
- Budite kreativni u komunikaciji;
- Pokušajte da lično dođete do medija.

4.2 Forma

Forma obuhvata stil, kanal ili medije koji se koriste za svjedočenje. Kada organizacije žrtava i mediji sarađuju, moguće je da imaju različita očekivanja o načinu na koji treba prenijeti priču. Na primjer: predstava o dužini svjedočenja često se razlikuje između novinara i intervjuisanih osoba.

Novinari obično smatraju da je novinska vijest od 2 minuta na televiziji prilično dugačka, dok će žrtva koja želi da iznese svoju čitavu priču to smatrati suviše kratkim vremenom. Obje strane treba da budu jasne o svojim očekivanjima kako bi olakšale saradnju i izbjegle razočarenje.

U nastavku slijedi nekoliko savjeta o tom pitanju.

- Jedno saopštenje nekada nije dovoljno, jer štampa svakodnevno objavljuje veliki broj saopštenja. Korišćenje nekoliko kanala komunikacije (uključujući, na primjer, i društvene medije) daje utisak da je neka vijest od suštinskog značaja.
- Naknadna reakcija poslije saopštenja za javnost i pozivanja novinara mogla bi da pomogne u naglašavanju poruke.
- Novinare treba natjerati da navedu naziv organizacije zajedno sa žrtvinom pričom.
- Objavite kolumnu s izraženim mišljenjem kada je to relevantno da biste govorili kao stručnjak.
- Privucite medijsku pažnju pozivajući poznate javne ličnosti, funkcionere, lidere mišljenja, ambasadore i prestižne govornike.
- Arhivirajte svu medijsku pažnju u otvorenoj bazi podataka koju mogu da upotrijebi organizacije žrtava, ali i ostali mediji.

„Projekt Papillon“ Francuskog udruženja žrtava terorizma (AfVT) okuplja grupu mladih žrtava terorizma, starih između 15 i 23 godine. Grupa je svakodnevno učestvovala u grupnim diskusijama koje su vodili psiholozi i koja je obuhvatala sportske i rekreativne aktivnosti.

Projekt je proaktivno privukao pažnju medija i o njemu su izvještavali različiti mediji. Svi članci koji su objavljeni o projektu arhivirani su i mogu se pogledati na internet stranici.

Videti: <http://www.afvt.org>

4.3 Priprema

Organizaciji žrtava potrebna je opća priprema prije pojavljivanja u medijima. Ovo podrazumijeva strategiju i plan komunikacije, uključujući politiku štampe, tj. niz praktičnih pravila o načinu postupanja s medijima. U planu treba da odredite ciljeve i svrhu komunikacije, opišete ulogu organizacije žrtava i, ako je moguće, djelovati kao veza između žrtava i medija. Kao organizacija žrtava važno je da poznajete žrtve s kojima radite da biste odabrali pravog govornika s najprimjerenijom sposobnošću obraćanja medijima.

Osim toga organizacije žrtava treba da podržite žrtve u postupanju s medijima tako što ćete ih posavjetovati i povećati njihovo samopouzdanje. Međutim nemojte dozvoliti da rezultat budu uglađene priče kojima nedostaje autentičnost. Kada pripremate žrtve za obraćanje medijima, dajte im dva-tri primjera projekata ili programa koje organizujete, jer će im tako biti lakše da objasne šta vaša organizacija radi. Poslije pojave u medijima provjerite društvene medije da biste vidjeli kako je priča primljena u javnosti i kakve su povratne informacije.

U nastavku slijede ostale naučene lekcije o načinu pripreme za medijsku pažnju:

- Mislite unaprijed o tome u kojoj mjeri priča treba da bude lična. Novinari vole lične priče. Priče se ne mogu opozvati nakon objavlјivanja.
- Prije intervjua raspitajte se o medijskom kanalu, njegovom kvalitetu, opsegu i agendi, prethodnim sličnim novostima i o novinaru.
- Usavršite svaki segment poruke i prilagodite je zahtjevima medija.
- Na brzinu napravljeni programi sa širokim opsegom obično novinaru daju nejasnu ideju o tome šta određena organizacija radi.
- Žrtve i njihove organizacije treba da budu svjesne uticaja koji istupanje u medijima ima na žrtve i njihove porodice, kako kratkoročno, tako i dugoročno. Mediji će izvesti ljudi iz njihovog anonimnog života. Medijske proizvode lako je pratiti tokom dugog vremenskog perioda i ponovo ih upotrijebiti u cijelosti ili djelimično za emitovanje i objavlјivanje. Da bi upravljale posljedicama nakon što postanu javne ličnosti, žrtve moraju da dobiju podršku i savjete svojih organizacija.

4.4 Odnosi s medijima

Ključan je održiv odnos s medijima. U ovakvim okolnostima mediji mogu da obezbjede ogromnu podršku u širenju poruke i radu s organizacijama žrtava. Da biste dobili podršku, ulažite u taj odnos i zadržite interesovanje medija (kao što je opisano u odjeljku o sadržaju).

Sljedeće preporuke će pomoći u održavanju dugotrajnog odnosa s medijima:

- Odaberite novinare i medijske kanale s kojima ćete raditi, usredstvujući se na one koji obećavaju izgradnju dugoročnog odnosa.
- Pokušajte da u očima medija budete poseban akter/stručnjak u vezi sa žrtvama terorizma.
- Napravite politiku za štampu i odredite portparola organizacije.

- Održavajte kontakt sa štampom i arhivirajte sve relevantne medijske predmete.
- Ekskluzivne priče mogu da budu efikasne, jer stavlju novinare u jedinstven položaj. S druge strane, ovo može da dovede do toga da ostali mediji zapostave vašu priču. Takav rizik se može smanjiti tako što nećete svaki put davati ekskluzivnost istom novinaru/medijskoj kući. Takođe je bitno održati neutralnu poziciju u smislu da objavljivanje isključivo u desničarskim ili ljevičarskim medijima može politički obojiti vašu priču.

5. poglavlje: Saradnja s bivšim prijestupnicima

Saradnja između žrtava terorizma i bivših prijestupnika može da podigne svijest o radikalizaciji i da pomogne u sprečavanju nasilnog ekstremizma. Međutim, ovo nije jedino rešenje za sprečavanje

nasilnog ekstremizma. Takva saradnja je osjetljive prirode i ima određene preduslove koji će biti navedeni u ovom poglavlju. Rizici treba da se smanje na minimum, pri čemu je sigurno da neće svaki bivši prijestupnik biti u stanju da sarađuje sa žrtvama i obrnuto.

Saradnja s bivšim prijestupnicima i žrtvama može da proizvede korisnu priču samo ako su bivši prijestupnici deradikalizovani i u stanju da objasne zašto i kako su

„Bivši prijestupnik“ označava bivšeg radikalnog aktivista, nekog ko je ranije gajio ekstremističke ideje ili ponašanje. To je osoba koja je prošla deradikalizaciju odnosno udaljila se od pokreta.

U najmanju ruku udaljavanje od prošlosti mora da podrazumijeva promjene u ponašanju kao što je odbacivanje nasilja (Horgan i Braddock, 2010).

Ipak, za deradikalizaciju je neophodna fundamentalna promjena idealja koji leže u osnovi ovakvog ponašanja (Metzger, 2013; Ganor i Falk, 2013).

shvatili da je nasilni ekstremizam bio pogrešno sredstvo za ostvarivanje njihovih ciljeva. Bivši prijestupnici treba da osude terorističke činove/ideje prije nego što ispričaju svoju priču publici (tj. ne bi trebalo da budu samo udaljeni od tih ideja, već i deradikalizovani). Bivši radikalni aktivisti koji učestvuju u radu CVE moraju se udaljiti od ekstremističkih shvatanja ili ponašanja tako što će se odreći određene grupe ili odbaciti nasilje koje su ranije činili ili odobravali.

Mogući faktori koji će komplikovati pojedine situacije jeste to što se i počinioci mogu osjećati kao žrtve. Ponekad, kao u građanskom ratu, ljudi mogu da imaju dvostruku ulogu, tj. kao žrtve i počinioci. Osim toga počinioci se mogu smatrati žrtvama sopstvenih okolnosti (npr. zbog svog društveno-ekonomskog položaja).

U pojedinim zemljama bivši prijestupnici i žrtve sarađuju na projektima čiji je cilj stvaranje svijesti o opasnostima od nasilnog ekstremizma, naprimjer, u Velikoj Britaniji i Irskoj, gdje se sprovodi veliki broj takvih programa. U drugim zemljama, međutim, takva saradnja predstavlja tabu, bilo na emocionalnim, političkim ili etičkim osnovama.

Inicijativa Zapadni London služi kao primjer rada s „bivšim prijestupnicima“. Ova organizacija funkcioniše na opštem nivou i zapošljava kako pojedince iz sličnih sredina iz kojih je i ciljna publika, tako i obučene i iskusne praktičare.

To organizaciji omogućava sprovođenje širokog opsega raznih intervencija, događaja, projekata i radionica čiji je cilj obrazovanje, osnaživanje, izgradnja otpornosti i promovisanje učešća u civilnom društvu. Značajan faktor jeste sposobnost da se dopre do nepristupačnih mladih ljudi pomoći posebnih inovativnih metoda prilagođenih potrebama date osobe/osoba.

5.1 Kako iskoristiti prednosti „obje strane medalje“

Uspješnost saradnje između bivših prijestupnika i žrtava zavisi od različitih faktora i razlikuje se od situacije do situacije. Prednost ovakve saradnje jeste u tome što će publika čuti obje strane priče, što učvršćuje narativ/svjedočenje, priču i, samim tim, doprinosi shvatanju poruke.

Korišćenje obje strane priče može da pomogne u razbijanju glamurozne predstave o teroristima kao i o uticaju nasilnog ekstremizma: naprimjer, kada bivši prijestupnik govori o životu u zatvoru, a žrtva o gubitku voljene osobe. Svjedočenja takođe mogu pomoći publici da kroz ove lične priče bolje shvati „drugu stranu“. Tako se naglašava humani aspekt i spriječava dehumanizacija „druge strane“.

Svjedočenja žrtava i bivših prijestupnika takođe mogu da budu djelotvorna (javna) alatka za posredovanje i da pomogne u prekidanju negativnog ciklusa, popravljajući uništene odnose i zajednice. U pojedinim situacijama publika će se diviti bivšim prijestupnicima i tu uticaj bivših prijestupnika može biti uticajniji od žrtvine priče.

Osim toga žrtva i bivši prijestupnik mogu da nauče mnogo jedno od drugog i iz razmijenjenih priča – zajednički rad žrtve i počinioца istovremeno je i čin samoizlječenja. Njihova saradnja može da posluži i kao primjer drugim žrtvama i počiniocima..

5.2 Preduslovi za saradnju

Prije početka saradnje neophodno je napraviti razliku između različitih aktera. Pored žrtava i bivših prijestupnika zanimljiva su i svjedočenja rođaka obje grupe, kao i svjedočenja ljudi koji su ranije bili na ivici da postanu ekstremisti, ali su odustali. Zanimljivost ove grupe počiva na elementima poput toga šta ih je spriječilo u posljednjem trenutku, koji su bili faktori njihove otpornosti i kao se oni mogu pokrenuti. Rođaci bivših terorista nekada su manje neprijateljski raspoloženi i manje naporni za saradnju sa žrtvom.

Preduslovi za korišćenje svjedočenja odnose se i na saradnju sa žrtvama i bivšim prijestupnicima. Saradnja treba da predstavlja dio većeg programa, a bivši prijestupnik i žrtva treba da budu dobro pripremljeni, podržani i mentalno spremni da reaguju, dok publika treba da bude unaprijed obaviještena i pripremljena, a isto tako ukratko ispitana kasnije.

Moderator (nastavnik, trener, voditelj rasprave itd.) mora prethodno da diskutuje o temi i kontekstu, da objasni istorijske činjenice, upravlja očekivanjima i pojača otpornost publike i sposobnost kritičkog razmišljanja. Nadalje, moderator mora da usmjeri dalju diskusiju kako bi maksimalno povećao pozitivan uticaj svjedočenja. Da li će bivši prijestupnik i žrtva biti spremni da svedoče zavisi od pojedinaca i okolnosti. Isto tako žrtva i bivši prijestupnik treba jasno da stave do znanja svoje potrebe, sa čime mogu da se suoče, kako i s kime će sarađivati itd.

Kada se svjedočenja žrtava i bivših prijestupnika koriste u istom programu/istoj prilici, nema potrebe za moderatorom. Ne postoji hijerarhija svjedočenja, a ne bi trebalo niti to da jedna strana osjeća da je „moralno superiorna“ u odnosu na drugu. Cenzurisanje svjedočenja bilo bi kontraproduktivno. Svjedočenja žrtava i bivših prijestupnika trebalo bi ostaviti onakvima kakva jesu: to su lične priče i obje strane imaju pravo da ih saopštite. Ako žrtva ili bivši prijestupnik nije u stanju da se nose s iznošenjem priče, saradnja nije moguća. Prije saradnje presudno je da se dvije strane sastanu, bolje upoznaju i temeljno pripreme svoju saradnju.

Bivši prijestupnici nekada postaju centar pažnje, jer su njihova svjedočenja privlačna naročito mladima zbog toga što se element „akcije i avanture“ često smatraju privlačnim. Bivši prijestupnici aktivno su se borili za određeni cilj. To bi moglo da stvori glamuroznu sliku o toj osobi i ekstremističkoj ideologiji. Obje strane treba da budu svjesne ove predrasude i da pokušaju da održe ravnotežu u pažnji. Jedna opcija jeste da se u program kao manji sastavni dio uključi svjedočenje bivših prijestupnika.

Bivši prijestupnici ne bi trebalo da se samo usredsrijede na svoje lične, biografske razloge svoje radikalizacije („zašto“). Možda je postojao veći broj ličnih problema koji su doprinijeli njihovoj radikalizaciji. Ali lični, biografski razlozi ne mogu da budu potpuno i sveobuhvatno objašnjenje za počinjavanje terorističkih činova. Umjesto toga oni treba da objasne koje su izbore imali, koje su bile alternative, s kakvim su se ljudima upoznavali itd. („kako“, proces). Moraju se mapirati kritične raskrsnice i odlučujući događaji koji su na kraju doveli do nasilnog čina.

Saradnja se može ostvariti na više načina: direktnim svjedočenjima koja se zajedno predstavljaju na jednom mjestu pred publikom, pisanim svjedočenjima ili onima snimljenim u filmu. Izbor sredstva

VVT

*Working group voice of
victims of terrorism*

zavisi od cilja, situacije, publike i željenog efekta. Organizacija koja koristi svjedočenja treba da bude upoznata s lokalnim kontekstom i da ta svjedočenja i kanale komunikacije koristi u zavisnosti od lokalnog konteksta (prilagođavajući ih situaciji). Kontekst i potrebe žrtava i bivših prijestupnika moraju se uzeti u obzir zato što mogu da utiču na poruku i da izazovu određene teškoće. Važno je konkretno znati da li su žrtva i bivši prijestupnik preživjeli isti teroristički čin, isti sukob ili isti oblik nasilnog ekstremizma (desničarski ili ljevičarski ekstremizam, džihadizam...) kako bi mogla da se pripremi njihova intervencija.

Neophodna su dalja istraživanja o uticaju svjedočenja bivših prijestupnika i žrtava, a posebno o uticaju i postojanju njihove saradnje.

Translated within:

Co-funded by the
Internal Security Fund
of the European Union